

veskov. Poleg vsega tega moram priznati, da me je po končanem štivu obšlo prijetno čustvo: ali vpliva tajinstveni „ôd“ pisateljve dobre volje ali je to zaslužen počitek po naporu?

Pred slednjim spevom stoji kot preludij lirska partija, večinoma gibčna v ritmu in semtertje vznešena, po navadi pa nabasana z dolgovezniimi moralnimi nauki, ki vam trepanirajo čepinjo pri polni zavesti; ostali večji narodi nazivajo take reči „žage“. Mestoma se spotaknete ob banalne izreke, ob katerih se spomnite, da je Platen iznašel izraz: bodenlose Platiitüden. Najbolj zanimiv je bržkone tolovajski napad na Livek, le da stoje motivacije ko svetopisemski malik na slabih lončenih nogah.

Glede jezikovnih novotarij je jasno, da s hvalo sprejmemo, kar je pristnega, slikovitega; toda pri nepotrebnih navlaki samovoljnih tvorb in številnih izposojenk — bonsoir! Prečesto smo siljeni misliti na Koseskega udrihbo ali Valjavčevo cvilbo in krulbo; razumevanje otežkočuje latinska raba veznika in-in, trije medsebojno odvisni genetivi zapored so neizbrisen stilistični madež; potem mrgoli po Livškem jezeru vse preveč „vši“-participov itd. Prekoračenje (enjambement) sicer ni nedopustno, takisto nastopa tu pri sorodnih vokalih čisto po španskem receptu siniceza, vendar ne dosledno. Večina teh pojavov, kakor tudi mašila, gredo na rovaš osmerca, ki je težko izvedljiv v jezikih s prevesno dolgimi besedami. Melodiki stila na silen kvar je kopičenje enklitik, zlasti proti koncu, na pr.: Bil zbežal bi, ko bi ga ne | Bil prijel za uzdo naglo. Redkejši so taki-le polnokrvni verzi:

Čuk neumni! Na visoki
Drog obešen, boš glasove
Kakor sraka v zrak zaganjal,
Pa z nogama svet pozdravljal.

Toda dovolj! Nerad sem zapisal te misli, saj mi je vsak dan pričakovati, da mi kdo zalučí v lice ono strašno besedo, ki je padla pred davnim časom v deveti deželi na mladega ocenjevalca, ker je slučajno pred smrtjo starejšega poeta nekoliko strožje razložil svoje mnenje. Edina želja mi je na srcu, da avtor, vse časti vreden gospod in [baje] velezaslužen šolnik, ne prebere te algarade, pač pa da jo upoštevajo mlade sile, ki odlašajo svoje umetnine na prezrelo dobo, ko bo ognjenik že ugasnil.

Ant. Debeljak.

Guy de Maupassant, Lepi striček. Bel-ami. Prevel Oton Župančič. Ljubljana 1912. Narodna založba. 8°. 526 str. Broš. 3 K 50 v, vez. 4 K 70 v, s pošto 30 v več.

Ko je izhajal „Lepi striček“ v listku „Slovenskega Naroda,“ je našel mnogo zvestih čitateljev, ki so vsakikrat radovedno čakali nadaljevanja; kajti čudovita življenska zgodba Georgesu Duroyja, prepletena z raznimi pikantnimi dogodljaji, je pripovedovana s tako živimi barvami, kakor pač to razume mojster francoske novele, Guy de Maupassant. Naši moralisti so se zgražali nad takimi velikomestnimi škandali, rdečica jih je zalila, ko so našli lepo Madalêno v kritičnem položaju z ministrom Laroche-Mathieujem in niti zapazili niso žgoče satire, namenjene propali aristokraciji. — Župančičev prevod lahko štejemo med najboljše, ki smo jih dobili v zadnjih letih.

J. Poljanec.

Abditus, Socialni problemi. Eseji. V Ljubljani 1912. Založil L. Schwentner. V. 8°, 234 str. Cena broš. 3 K 60 v, vez. 4 K 60 v.

Znani socialistični pisatelj Abditus, ki se je poskušal tudi na polju beletrije, nam je podal petnajst esejev o perečem socialnem vprašanju. Knjigo je razdelil v

dva dela: 1. Kultura in socializem. 2. Problemi. — Socialno vprašanje ni le delavsko vprašanje, njegov pojem je mnogo širši: silni razmah kapitalizma ni zaslužnil le delavca, on proletarizira tudi srednje sloje — malega obrtnika, kmeta in uradnika. Tudi takoimenovano žensko vprašanje je del socialnega. Gre pa zdaj za to, ali je mogoče te nezdrave razmere sanirati potom reform ali potom popolnega prevrata današnjega družabnega reda, kakor ga zahteva socializem in njegova zastopnica socialnodemokratska stranka. Vladajoča teorija socializma je marksizem, ki mu ni socializem zahteva, ki bi izvirala iz kakega abstraktnega ideala pravičnosti in enakosti, ampak nujna posledica razvoja produkcijskih razmer (historični materializem). Ta teorija vlada še danes, čeprav so razni učenjaki in socialisti sami dokazali nepravilnost Marxovih izvajanj. Abditus je socialist, ne zametuje pa tudi „socialne politike“ in je zadovoljen za enkrat tudi s postopnimi reformami, združništvom, s poddržavljenjem raznih produkcij itd., torej tudi nekak „katedrski socialist“ ali vsaj Bernsteinovski revizionist.

Prvi esej deli Slovence na tri „kulturne smeri“: na konservativno, na meščansko in na „moderno“; v zadnji je zbrana prav pisana družba: Masarykovski realisti, socialni demokrati in menda tudi rajnki krščanski socialci z dr. Jan. Ev. Krekom na čelu. Pravilne so misli o kulturnem zblizanju južnih Slovanov in o smešnosti zahteve, da naj zataji kak narod svoj jezik in svoje posebnosti radi tesnejše združitve z drugim. — Drugi esej podčrtava, naslanjajoč se na Lončarjeve spise, pomen Levstika kot kulturnega in političnega delavca za časa narodne romantike, ki ni imela nobenega globljega filozofskega temelja. Njeno nejasno ideologijo je neusmiljeno podrl Mahnič, ki je prinesel, pravi avtor, misel na vkupno ljudstvo, kál bodočega demokratizma. Mogoče. Da bi pa bil dogmatični katolicizem posebno demokratičen, bi si ne upal trditi. Katoliška cerkev živi še od svojega postanka od „zdravih, a ne častnih“ kompromisov. S fino ironijo riše sanjarstvo tedanjega pravoslavno-panslavističnega rusofilstva. — Tretji esej govori o zastopnikih modernega socializma, omenja razne utopiste, nas seznanja z Marxom in Engelsom, ki sta dala socialističnim idejam trden filozofski temelj ter z Bernsteinovo revizijo marksizma. — Četrty esej je posvečen Marxu, njegovemu delavnemu življenju in njegovi teoriji; končo priznava, da se „marksistični socializem nahaja v krizi“. — V petem eseju govori pisatelj „o socializmu posameznika“. Potreben je ne le družabni, ampak tudi notranji preobrat posameznika, etični moment socializma je še zelo zanemarjen; upravičeno poudarja veliki pomen krščanstva za človeštvo. Slovenci potrebujemo slovenski socializem, ki bo nam prikladen in uporabljen. — Šesti esej govori o raznih vprašanjih, do katerih je socializem moral zavzeti svoje stališče, o strojih, osemurnem delavniku, agrarnem in alkoholnem vprašanju, antisemitizmu, delavskem varstvu, pomenu strokovnih organizacij, verskem vprašanju, strankarski taktiki, — kako se je o vseh točkah izrazila nemška socialna demokracija; dalje podaja pregled politične in strokovne organizacije delavstva po vsem svetu in govori o pomenu združništva za delavstvo; članek končuje z delavskimi pogodbami. Velikansko je socialistično gibanje, ki naj preobrazi sedanjo družbo v boljšo. — Sedmi esej — „Kaj je torej s socializmom“ — nas pouči, da moderni socializem zavrača izrek Proudhona „lastnina je tatvina“. „Temeljno načelo socializma je, da se omeji in odpravi zloraba produkcijske svobode, zloraba zasebne lastnine produkcijskega, trgovskega, finančnega kapitala.“ Država naj postane lastnica velikega dela produkcijskega kapitala: železnic, rudokopov, velikih tehničnih obratov, špekulativnih veleposestev; urediti mora eksport in import

blaga, vpeljati socialno zavarovanje, omogočiti pravične delavne pogodbe, skrbeti je treba za slabega. Tako bi se pripravljala pot harmonični družbi. Družabna enakost pa je v tem, da si vsak lahko svojim talentom primerno pridobi toliko, kolikor potrebuje. Družina je potrebna; ideja svobodne ljubezni se je rodila iz objestnosti kapitalizma. Slovenci smo, pravi avtor, proletarski narod, socializma se ne bomo ognili, le z njegovo mislijo rešimo svojo narodno-socialno krizo. — Osmi esej govori o kulturnem boju, izjavlja se odločno proti proticerkveni in protiverski propagandi „Svobodne misli“ in splohi proti vsakemu protiklerikalnemu boju. Prvo mu je, da si izboljša delavec svoje gmotne stanje, čemu ga mučiti še z verskimi dvomi? V tej točki smo seveda drugačnih misli. Če se kdo bori proti cerkvi in če ni in ne more biti pravoveren katoličan, še zategadelj ni ateist, materialist ali bogve kaj. O tem nam priča prof. T. G. Masaryk, ki vedno in vedno poudarja pomen religije za človeka in obžaluje današnji verski indiferentizem, pa je med prvimi bojevniki v „kulturnem boju“.

Drugi oddelek knjige, „Problemi“, obsega sedem krajših esejev. Prvi govori o „mladih“, menda o tistih, ki so izdajali tednik „Našo Dobo“, drugi o političnem porazu nemške socialne demokracije l. 1907. Tretji esej se obrača do slovenskega dijaštva, mu priporoča študiranje „socializma“ in naj gre na drobno delo med ljudstvo. Četrty esej skuša rešiti problem našega malega kmeta. Pri nas je agrarna kriza, pravi avtor, to pa radi tega, ker vsak naš človek hoče imeti čimveč zemlje, a je ne more dobiti. Ta kriza bo rodila novo gibanje, ki se bo moralo dotekniti tudi lastninskega vprašanja. — Spretno in dobro pisani so članki, ki se pečajo z ženskim vprašanjem in emancipacijo, čeravno bi oporekal avtorjevi trditvi, da je „pedsodek, da so gotove poklice zmožni opravljati le moški“ (209). Ženska je telesno in duševno slabejša od moškega in pri izbiri poklica je treba varovati njeno zdravje; sicer pa vsi ženski poklici ubijajo žensko in vso raso. — Zanimiv je šesti esej, „Vagabundi in ničvredneži“, ki govori o zanemarjeni mladini, posledici bede delavskih slojev. — Sedmi esej, „Fragment o verstvu“, se peča z današnjo versko krizo, ki se kaže v popolni verski brezbržnosti, oziroma v surovem materializmu prav tako liberalnega meščana kakor socialnodemokratskega delavca. Vendar se slišijo vedno bolj pogosto glasovi, da je poleg znanosti in filozofije človeku potrebna tudi religija, ki odgovarja na vprašanja o zmyslu in smotru življenja: odkod? kam? čemu? Jasne slike o pisateljevem svetovnem naziranju in njegovem krščanstvu pa iz tega „Fragmenta“ ne dobimo. — Knjiga zasluži s svojo raznovrstno, deloma aktualno vsebino, da jo čita naše izobraženo občinstvo.

Dr. Vinko Zupan.

Ferd. Seidl, Mehanika duševnega delovanja. Poljudno-znanstvena študija. Ponatis iz „Vede“. Gorica 1912. „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. Leks. 8°. 41 str. Cena 70 v.

Zanimiva študija nas seznanja z nepričakovanimi uspehi modernega znanstva, ki je „proučilo neizmerno zamotani, čeprav priprosto zasnovani mehanizem možganov in bistvo njih tajnostnega in veličastnega poslovanja“ (38). Seveda rešitev ni že v vseh podrobnostih definitivna; gotovo je pa, da so načrtani temeljni obrisi in da se že izvajajo dejansko in uspešno posledice. „Če se je znanstvu posrečilo v zadnjih desetletjih najti kraj, kjer se rodi misel, in kraj, kjer se misel preobrazí v besedo, moramo priznati, da so to veličastni uspehi. Z njimi je za vedno odpravljen nazor, da so »srce in obisti« sedež človeškega duha; takisto je ustavljeno večstoletno iskanje »sedeža duše« v možganih, to je točke, kjer baje stopa transcen-